

O. Ivar Løvaas: Til minne

Svein Eikeseth
Høgskolen i Akershus

Professor Emeritus O. Ivar Løvaas, Ph.D., sovnet stille inn, omgitt av sin nærmeste familie, den 2. august, 2010, i Lancaster, California, 83 år gammel. Løvaas ble født i Lier den 8. mai, 1927. I 1951 fikk han studieplass samt et musikkstipend ved Luther College, i Decorah, Iowa. I 1958 tok Løvaas doktorgraden i psykologi ved Universitetet i Washington, hvor han fortsatte som postdoktorand under veiledning av Sid Bijou og Don Baer. Hans forskning gikk bl.a. ut på å undersøke hvordan verbale instruksjoner kunne ha effekt på atferd, en forløper til det som senere ble betegnet ”instructional control” og ”rule-governed behavior”.

I 1961 ble han tilbudt en stilling som assisterende professor ved University of California, Los Angeles (UCLA) hvor han arbeidet hele sitt yrkesaktive liv for å hjelpe barn med autisme og deres familier. Men det var faktisk ved en tilfeldighet at han fattet interesse for denne klientgruppen. Løvaas ønsket å videreføre sin forskning på verbal atferd ved undersøke bl.a. om det å etablere språk hadde effekt på klientenes sosiale repertoar, emosjonell atferd og annen nonverbal atferd.

Jeg takker Bjarne Øyen og Arne Brekstad for historisk informasjon.

Kontakt: Svein Eikeseth, avdeling for atferdsvitenskap, Høgskolen i Akershus. svein.eikeseth@hiak.no

Han var altså i utgangspunktet interessert i å undersøke om språket kunne være en såkalt ”pivotal atferd” eller ”nøkkelferdighet.” Senere, etter mange år med forskning, ble han overbevist om at stort sett alle typer underskuddsatferd hos personer med autisme må adresseres spesifikt. På dette feltet står Løvaas i en viss motsetning til hans tidligere student Bob Koegel, som i dag gjør et poeng av nettopp ”Pivotal Response Training.” Men Løvaas og Koegel legger nok litt forskjellig mening i begrepet ”Pivotal Responses.”

Tilbake til 1961, da Løvaas søkte deltagere for sin forskning på verbalatferd, besøkte han en institusjon for personer med autisme. Etter å ha observert disse klientene ble han overbevist om at han hadde funnet den perfekte klientgruppen å studere. Det første året Løvaas arbeidet ved UCLA, fikk han imidlertid henvist kun ett barn, Beth. For å fylle opp laboratoriet sitt best mulig arbeidet de med Beth fra 9 til 15 hver dag. Dermed kan man si med en viss rett at den intensive behandlingen som Løvaas senere så sterkt vektla, har røtter tilbake til 1961. Et annet viktig utfall av å ha kun en klient var at den eksperimentelle designen ga seg selv, det måtte bli en $N = 1$ design.

De neste årene fikk Løvaas henvist kun fire barn til, og basert på data fra disse barna publiserte Løvaas, fra 1965, en bemerkelsesverdig serie artikler som forvandlet ABA og tjenester for autisme. En studie presenterte en metode for å registrere flere atferdsklasser samtidig (for eksempel lek, språk stereotyp atferd og ekkotale) under direkte observasjoner. En annen banebrytende undersøkelse viste hvordan sosial oppmerksomhet kunne opprettholde selvskading, en forløper for det som nå kalles eksperimentell funksjonell analyse.

Senere rapporterte Løvaas og kollegaer den første demonstrasjonen av effektiv språktrening, en studie om som viste hvordan man kan etablere sosiale (betingede) forsterkere, en studie som viste en effektiv prosedyre for å lære barna å imitere, og flere andre studier på tiltak for å redusere livstruende selvskade og aggresjon. Denne forskningen har tålt tidens tann. Kunnskapene er fortsatt like gyldige i dag, 45 år senere.

Selv om Løvaas alltid vektla positiv forsterkning, forsket han tidlig i sin karriere på om positiv straff i form av milde elektriske støt kunne redusere eller fjerne alvorlig, ofte livstruende selvskadende atferd og utagering. Denne forskningen var godkjent og finansiert av Amerikanske myndigheter (National Institute of Mental Health, NIMH). På 1960-tallet, bodde de fleste barn med autisme på psykiatriske sykehus, hvor de fikk psykodynamisk behandling eller omsorgsbaserte tjenester, med få eller ingen påviselig effekt. Mange av de første barna som ble henvist til Løvaas hadde vært innlagt på slike institusjoner, og hadde utviklet alvorlig og ofte livstruende selvskade atferd, som slag mot ansiktet tusenvis av ganger hver time, tygging av fingertuppene, dunking av hodet mot skarpe objekter, stikking av fingre i øynene, eller slag med albuer mot nyreregionen. Den raske reduksjon av slik atferd ved bruk av straff bidrog til å vise at barn med autisme sin atferd kunne være operant atferd som var sensitiv til konsekvenser, i motsetning til de konvensjonelle oppfatninger som rådet på 1960-tallet. Videre var identifisering av en effektiv intervensjon avgjørende for å vise at barn med autisme ikke trengte å være i psykiatriske institusjoner, men kunne bo i hjemme eller i små boliger i sitt nærmiljø. Løvaas sluttet imidlertid å bruke elektrisk støt på 1960-tallet, og bruk av andre typer positiv straff forlot Løvaas på slutten av 1980-tallet. Dette fordi ikke-aversive prosedyrer hadde blitt tilsvarende sofistikerte.

I 1973 presenterte Løvaas og kolleger den første omfattende effektevalueringen av den behandlingsmetoden som senere er blitt betegnet; ”Early and Intensive Behavioral Intervention (EIBI),” eller ”the Lovaas Method”. Studien viste at språk, lek og sosiale ferdigheter økte etter behandling, og at stereotyp adferd og annen problematferd ble redusert. Løvaas pekte også på en rekke utfordringer i undersøkelsen, og han var svært skuffet over at mange barn hadde en

tilbakegang til sitt pre-intervensjonsnivå etter at behandlingen opphørte. Løvaas foreslo derfor flere måter å forbedre behandlingen på, som bl.a. var (a) å starte behandling mens barna var i førskolealder i stedet for senere i barndommen eller ungdomsårene, (b) involvere foreldre i intervensjonen, og (c) implementere behandlingen i barnets naturlige miljø i stedet for på en institusjon. Men selv i *Journal of Applied Behavior Analysis*, der studien ble publisert, tvilte redaktørene på at det var særlig grunnlag for Løvaas sine forslag for å øke effektiviteten av ABA. Etter mye korrespondanse fram og tilbake mellom Løvaas og redaktørene, ble undersøkelsen til slutt publisert med en postscript der man erkjente den store betydningen av studien, men pekte også at den hadde begrensninger bl.a. som en guide for raffinering ABA intervensjoner.

I 1970, upåvirket av denne skepsisen, startet Løvaas sin hjembaserte tidligintervensjonsklinik; The UCLA Young Autism Project, og han fortsatte å publisere banebrytende funn. Spesielt i 1971, sammen med Bob Koegel og Laura Schreibman, viste han at mange barn med autisme responderer i forhold til stimuli på en unik måte og at dette kan hindre læring av viktige ferdigheter. De kalte dette fenomenet for stimulus overselektivitet, som er demonstrert når man responderer på kun visse elementer av en kompleks diskriminativ (og/ eller betinget) stimulus, som for eksempel når et barn kun ser på skoene når det skal lære forskjellene mellom gutt og en jente. De publiserte en rekke studier over dette temaet på 1970-tallet, samt en undersøkelse som analyserte funksjonen og betydningen av ekkotale.

I 1987 publiserte Løvaas studien som han er best kjent for: "Behavioral Treatment and Normal Educational and Intellectual Functioning in Young Autistic Children," som ble publisert i *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. Denne studien viste at barn med autisme som mottok tidlig og intensiv ABA oppnådde betraktelig bedre resultater enn tilsvarende barn som fikk lite eller ingen ABA. Kontroversielt nok beskrev Løvaas 9 av de 19 intensivt behandlede barna som "normal-fungerende" og kanskje også "recovered". Dermed utfordret han den rådende oppfatning at selv om barn med autisme kan være i stand til å lære isolerte ferdigheter, ville de alltid bli forsinket i sin utvikling og sosialt isolerte. Studien tente en lidenskapelig debatt; mens noen hyllet den som et gjennombrudd, kritiserte andre studien kraftig på et metodologisk grunnlag og hevdet at det var en overdrivelse å beskrive barna som "normalfungerende." Uansett, hans innsats bidro sterkt til å skape en bred aksept for tidlig og intensiv atferdsanalytiskorientert opplæring. I dag er det en bred enighet om at denne type behandling er den eneste intervensjonen for barn med autisme som er evidensbasert.

Løvaas fortsatte å publisere viktige arbeider inntil han var i slutten av syttiårene. Særlig viktig var den etterlengtede intervensjonsmanualen som utkom i 2003, som var en videreføring av Meg-boka, som utkom i 1981.

Løvaas har hatt en enorm innflytelse på det norske atferdsanalytiske fagmiljøet. Han ble ofte invitert til Norge for å gi forelesninger. Første gang var allerede i 1969. Da ble han invitert av pedagogisk institutt ved Universitetet i Oslo for å forelese om sitt arbeid med å etablere språk og for å redusere problematferd hos personer med autisme. Løvaas kombinerte allerede på den tiden teori med praksis, og han var i stand til å sette forståelsen av autistisk/psykotisk atferd inn i et behavioristisk perspektiv. Under forelesningen gikk Løvaas på sin karismatiske måte sterkt ut mot det psykodynamiske fagfeltet, noe som ga både tilhengere og motstandere. En av tilhengerne var Arne Berkstad, som ble sterkt inspirert av Løvaas, og som følte at Løvaas talte hans sak når han kritiserte psykoanalysen. Det var etter dette at Berkstad startet sitt arbeid med utviklingshemmede barn ut fra atferdsanalytiske prinsipper, som den første i Norge.

Det hører også med til historien at Løvaas til tider var kritisk til det norske fagmiljøet. Løvaas hevdet bl.a. at norske atferdsanalytikere var for dogmatiske og at de var for lite opptatt av å forske. Han hadde rett. Med unntak av Terje Sagvolden og Gunnar Gøttestam, som var i gang allerede på 1970-tallet, var det ikke før på 1990-tallet at flere norske atferdsanalytikere begynte å publisere forskning i internasjonale fagtidsskrifter.

Løvaas har alltid blitt sett på med den største respekt av det Norske atferdsanalytiske fagmiljøet. Dette gjenspeiles ved at han i 1983 ble utnevnt som æresmedlem i NAFO. På den tiden hadde NAFO kun ett æresmedlem, nemlig B. F. Skinner. Løvaas har mottatt mange andre utmerkelse for sitt arbeid, som for eksempel, Edgar Doll Award, Distinguished Research Contribution Award fra American Psychological Association, California Senate Award, en æresdoktor utnevning, og et Guggenheim Fellowship.

Løvaas, som kanskje er den best kjente atferdsanalytikeren etter B. F. Skinner, har uten tvil har gjort mye mer enn noen andre for å forbedre livet til barn med autisme og deres familier. I tillegg har han gjort mye for å sikre at atferdsanalytiske intervensjoner utviklet av ham og andre har fått den oppmerksomhet og respekt som de fortjener. Og ikke minst, han ledet mange studenter inn i fagfeltet. I dag er det hundrevis av fagpersoner som arbeider for å bygge videre på hans enorme bidrag. Jeg vet at dette gleder Løvaas mer enn noe annet. For meg personlig var Løvaas en helt, mentor, inspirator, modell, personlig venn, en fars figur, og en "vanlig" person som du og jeg. Han var alltid tilgjengelig for råd når jeg måtte ta viktige faglige eller personlige valg. Fulgte jeg rådene, gikk det meg som regel vel, og gjorde jeg det ikke, endte det ofte med problemer.

Løvaas etterlater seg kone og stesønn, fire barn fra et tidligere ekteskap, seks barnebarn og tre oldebarn. Han etterlater seg også tusenvis av personer med autisme som lever et rikere liv som et resultat av hans arbeid.